

Beszélgetés Augusztinovics Máriával

Augusztinovics Mária 1930-ban született Budapesten. 1952-ben végezte el a Közgazdaságtudományi Egyetemet, majd függetlenített aspiráns lett, 1956-ban védte meg kandidátusi disszertációját. Ezt követően néhány évig a Pénzügyminisztériumban, ezután 1984-ig az Országos Tervhivatalban dolgozott, ahol főleg a tervezési módszerek fejlesztése, matematikai-közgazdasági modellek tervezési alkalmazása volt a feladata. Közben 1980-ban megszerezte a közgazdaságtudomány doktora fokozatát. 1984-től az MTA Közgazdaságtudományi Intézetének (2000 óta nyugalmazott) tudományos tanácsadója. Kutatási témaköre az emberi életpálya makroökonómiaja, különös tekintettel a nyugdíjrendszerekre. Jelenleg az MTA tanácskozási jogú tagja. Négy könyvet és közel száz cikket publikált hazai és nemzetközi folyóiratokban, illetve tanulmánykötetekben. Több külföldi egyetemen vendégprofesszorként tanított, a Corvinus Egyetemnek rendszeres meghívott, külső előadója, az ottani Doktori Iskola alapító tagja, PhD-hallgatók (korábban aspiránsok) témavezetője. Hat évig alelnöke, később további hat évig tagja volt az ENSZ Fejlesztéspolitikai Bizottságának, ugyancsak hat évig tagja a Nemzetközi Közgazdasági Társaság Végrehajtó Bizottságának. A hazai szakmai közélet számos szervezetében is aktív résztvevő.

Először talán beszéljessünk a családról, az iskoláról, az egyetemi évekről.

Családom társadalmi és anyagi helyzete alapján nekem nem hogy egyetem, de még érettségi se járt volna, legfeljebb négy polgári, talán inkább csak hat elemi. Csakhogy negyedik elemista koromban a tanító néni – *Erdélyi Anna* volt a neve – behívatta anyámat és azt mondta neki, hogy ennek a lánynak tanulnia kell. Anyám mondta, hogy ezt ő is tudja, de nem képes megfizetni a gimnáziumot. Erre a tanító néni addig járkált a barátai, ismerősei, barátainak ismerősei körében, amíg elintézte, hogy engem tandíjmentesnek felvettek a Mária Terézia Állami Leánygimnáziumba, azzal az apró feltétellel, hogy mindig tiszta kitűnőnek kell lennem. Ez általában nem is lett volna probléma, csak az ének és a rajz volt a gond.

De szerencsémre a tanárok tudták, hogy mi a helyzet, mindig megadták a kegyelem kitűnőt ebből a két tárgyból is, ahelyett, hogy megbukattak volna. Így sikerült elvégezni az első négy osztályt, az ötödik közepén pedig szerencsére megjött a felszabadulás is. Simává vált az út az érettségihez és az 1948-ban újonnan alakult, első marxista egyetemre, a Közgazdaságtudományira. (Ha jól emlékszem, akkor így hívták.)

Az egyetemen sok egyszerű tanárunk volt. Nemcsak oktattak, hanem szemléletet, jó értelemben vett világnézetet is közvetítettek. *Nagy Tamás, Erdős Péter, Pach Zsigmond Pál, Markos György, Csanády György* – hogy csak néhányat említsek. Ami érdekes, bár ezt mi akkor nem érzékeljük, hogy ők is csak 1-2 előadással jártak előtünk, mint akkoriban sok orosz tanár. Valamennyien művelt, szakmá-

jukban képzett, széles látókörű emberek voltak, jó előadók is: tudtak értelmesen, világosan, néha még színesen is beszélni zöldfülűeknek. De azt a tananyagot, amit az új egyetemnek szántak, akkor, menetközben kellett kialakítaniuk. Nem egyről utólag tudtuk meg, hogy sokszor az óra előtti éjszakán írta meg az előadását. Tankönyv nem is nagyon volt, csak jegyzet, amit utólag, a megtartott előadásokból sokszorosítottak. Viszont már első évtől kezdve majdnem minden fontos tárgyból voltak szemináriumok, 15–20 fős csoportokban, ahol kérdezni, beszélni, vitatkozni lehetett és kellett az előző előadás anyagáról. Ez ma tragikusan hiányzik a tömegképzésbe bonyolódott felsőoktatásból.

Viszont két tárgyat nagyon visszafogtak, hogy ne mondjam, lebutítottak, kissé lebecsülve az új összetételű hallgatóság átlagos befogadóképességét. (Talán nem az átlagra kellett volna célozni, hanem két külön tárgyat tanítani?) Péter György, aki maga kiváló biztosításmatematikusként volt, sok hasznos tudnivalóval ellátott bennünket a gazdaságstatisztika hétköznapijairól, de azt tanította, hogy egy közgazdásznak elég a négy alaplépcső (na jó, hat, hiszen azért néha hatványozni és gyököt vonni is kell). Ennek megfelelően a legendás híru Huszár „Géza bácsi” is alaposan lefaragta a matek anyagot, bár igaz, hogy ugyancsak legendás híru tanársegédjével, Emődi „Éva néni” még ezért is valóban meg kellett küzdeniük a hallgatóság matekból gyengébb részével. A matematika természetesen érettségi tárgy volt, benne differenciál- és integrálszámítással, az egyetemen viszont ezt a két szót nem is hallottam. Ez később megbosszulta magát. Alig 10–20 évvel később megjött a matematika közgazdasági alkalmazásának a divatja és a szükséges alapokat csak önkéntes, felnőttkori, általában éjszakai továbbtanulással lehetett megszerezni. Aki erre nem vállalkozott, abból lett a „verbális közgazdász”, aki dühödten el-

lenezte a matematikai módszereket. Aki vállalkozott, az is csak a számára akkor szükséges részterületen haladt előre. Én például, az input-output és programozási modellek kedvéért, 30–40 éves koromban túrhetően felvilágosultam az akkori mátrixalgebrából, de valószínűség-számításból, matematikai statisztikából, ökonometriából olyan tudatlan maradtam, hogy ma első éven se tudnék levizsgázni.

Összintén szólva, az egyetem második éve elég unalmas volt, gépipari, vegyipari, agrártechnológiával teletömve. (Ehhez most mit szólna a menedzsmentre, marketingre, kommunikációra szakosodó ifjúság? Noha unalmas, de később nagyon is hasznos volt.) Harmadévtől szakosodtunk, és aztán már nagyon jó volt.

Úgy tudom, abban az időben – ezt a mai fiatalok nem is érthetik – az egyetem el is helyezte, mai szóval mondva, „kiközvetítette” hallgatóit. Máriát hová irányították?

Egyetem után a Pénzügyminisztériumba (PM) kerültem, de csak három hónapot töltöttem ott, mert ösztöndíj felvettek függetlenített aspiránsnak. (Ez a mai ösztöndíjas PhD-hallgatónak felel meg, bár, őszintén szólva, a követelmények keményebbek voltak.) Aspiránsként végigkövethettem a vállalati pénzügyi tervek készítését és aggregálását, a vállalati szinttől a főigazgatóságon és az ágazati minisztériumon keresztül a PM-ig. Ebből nagyon sokat lehetett tanulni. De a kandidátusi (ma PhD-) disszertációmak makropénzügyekből írtam, a költségvetés és a hitel kapcsolatáról. Befejezése után visszakérültem a PM Költségvetési főosztályára, ahol a költségvetési mérleg és a zárszámadás készült.

A PM-ből „adtak kölcsön” az Országos Tervhivatalnak 1958-ban, amikor az 1959. évi termelői ár-rendelet előzetes mérlege rémisztő hiányt mutatott, és ennek okait eleinte nem si-

került feltárni. Végül a „sakktáblaszámitás”, vagyis az árváltozások ágazatközi kapcsolatokon át követése vezetett a „bűnösök” tettenéréséhez – mai szóhasználattal az *ágazati kapcsolatok* első, 1959. évi tervmértékének az összeállítása segítségével.

Mindenesetre, ez a siker megalapozta a népgazdasági tervezésben az ágazati kapcsolati mérleg (ÁKM) helyét, amely lassanként a tervkoordináció megszokott, nélkülözhetetlen eszközévé vált. Éppen ennek a vonzása vitt engem át 1961-ben a Tervhivatalba, ahol 1984-ig dolgoztam.

A mai fiatal közgazdász-generáció nem pontosan érzékeli, hogy a pártállami rendszerben mi is volt a funkciója a Tervhivatalnak. Esetleg egy „szuper” gazdasági minisztérium-ra gondolhatnak?

A Tervhivatalt „nagyhatalmúnak” szokták nevezni, és kétségtelen, hogy nem csekély befolyása volt a gazdaságirányításra. De nem volt csúcsmenisztérium, nem dirigálhatott a tárcáknak, egyezkednie kellett velük. Befolyása nem annyira „hatalmából”, mint inkább koordinációs szerepéből származott. Ott futottak össze az ágazati – valójában inkább tárca-szintű – tervek és ott derült ki, ha ezek egymással nem voltak összhangban, sőt esetleg éppen ellentmondtak egymásnak. Ez az egyeztetés, koordináció sok szinten folyt, az ágazati előadók egymás közötti kapcsolataitól „felfelé”, a termékmérlegekig, a nemzeti jövedelem mérlegéig és az összevont pénzügyi mérlegig. Ha ezekben a mérlegekben jelentős hiány, vagy akár többlet mutatkozott, az arra utalt, hogy valami nincs rendben, a fogaskerek nem illeszkednek jól – és akkor bizony sokszor előről kellett mindent kezdeni.

Amennyire – ma már kívülről – látom, ez a fajta koordináció most hiányzik az állami gazdaságirányításból, a gazdaságpolitika alakítá-

sából és ez sok kárt okoz. Úgy gondolom, hogy a Tervhivatal megszüntetése, helyének sóval való beszórása a rendszerváltás súlyos hibája volt. A PM vaskézrel dirigál de csak a költségvetés érdekli, a szakpolitikák nem. A Magyar Nemzeti Bank (MNB) mindenkitől független. A Miniszterelnöki Hivatal (MEH) pedig nem csúcsmenisztérium, hanem „salátaminisztérium”, mindenfélével foglalkozik: amivel egyik tárca sem vagy amivel éppen három is keresztbe-kasul. Más nincs. Talán a mostani globális pénzügyi és gazdasági válság hatására változik majd a szélirány, a „tervezés” nem lesz tovább szitokszó. Természetesen nem arra van szükség, hogy az állam mondja meg, hol, miből, mennyit kell termelni, eladni, hány mobiltelefont kell üzembe helyezni. De nem tudom, hogy valamiféle előrelátás, előreszámolás, előregondolkodás és összehangolt cselekvés nélkül, miként lehetne elérni, hogy – a soros EU-elnök szavait idézve, „Soha többé ne ismétlődjék meg, ami most történik.”

Végül is melyek voltak a tervezés főbb összetevői abban az időszakban, amikor Mária a Tervhivatalban dolgozott?

A Tervhivatal érdekes hely volt. Egészen más volt a légkör, mint a minisztériumokban és magasabb volt a szakmai színvonal. Talán azért, mert nem a Monarchiából, a Horthy rendszeren át öröklött apparátusok toldozgatásával-foldozgatásával jött létre, hanem újonnan alakult. Vezetői között sok nagytudású, széles látókörű, az új iránt fogékony ember volt, hogy *Vas Zoltán* után csak *Kiss Károly*, *Ajtai Miklós*, *Vályi Péter*, *Hetényi István*, *Gadó Ottó*, *Drecin József*, *Pulai Miklós* nevét említsem. Időnként a szokásos létszámstopokkal megszakítva, de lényegében folyamatos volt az egyre képzetesebb fiatalok beáramlása közvetlenül az egyetemekről, vagy néhány éves, másutt szerzett gyakorlati tapasztalat

után. Nem „örségváltás” zajlott, hanem több-generációs csapatok munkája; máig is úgy gondolom, hogy ez a leghatékonyabb módja a természetes generációcserének.

A újítókészség az 1960-as években három vonalon is megnyilvánult. Ezek közül leginkább az 1968-as reform előkészítését szokták emlegetni, ebben a hivatal számos vezetője és munkatársa aktívan, konstruktívan részt vett. Igaz, a reformfolyamat 1972 után megbicsaklott, de a „vállalati termelési utasítások” kora soha többé nem tért vissza, a tervezés módszerei és eszközei is megváltoztak.

Engem személy szerint közelebről érintett a matematikai modellek és módszerek, a számítástechnika alkalmazása iránti nyitottság, ami példátlan volt az államigazgatásban, őszintén szólva még a Tudományos Akadémia sok illetékesét is megelőzte. *Ajtai Miklós* elnök már 1964-ben kijelentette, hogy a Tervhivatalnak kutatási bázisra és nagyteljesítményű számítógépre van szüksége. Létrejött a Tervgazdasági Intézet, 1965-ben pedig már egy kollégával Svédországba utaztunk, hogy az egyik ajánlkozó cég gépeit és alkalmazásait megismerjük. (Persze az akkori „nagy teljesítménynek” a megszámlálhatatlanul sokszorosa van ma az íróasztalomon egy kicsi dobozban, de akkor ez tényleg nagyon nagy, „innovatív” lépés volt.) Egy-két évvel később megalakult az OT Számítástechnikai Központja is.

Az ágazati kapcsolati mérlegkészítés, majd ennek nyomán az input-output modell, később – ahogy a számítástechnikai kapacitások bővültek – a lineáris és végül a nemlineáris programozási modellek is teret nyertek a tervezési folyamatban, a Tervgazdasági Intézetben pedig többen foglalkoztak a sztochasztikus módszerek alkalmazásával és fejlesztésével. Nem akarom azt a látszatot kelteni, mintha ezt a folyamatot minden kollégánk kitörő lelkesedéssel támogatta volna, de a felső vezetés által biztosított védőernyő alatt mindig lehetett dolgozni.

A harmadik újító szál a tervezés időhorizontjának tágulása volt. Az éves terv persze mindig meghatározó jelentőségű maradt (mint most az éves költségvetés), de egyre hangsúlyosabbá vált az éves tervnek az öt-éves elképzelésekkel való összehangolása, 1968-ban pedig létrejött a Távlati tervezési főosztály a húszéves terv kidolgozására. Ez annyiban össze is kapcsolódott az előbbi szállal, hogy ezen a főosztályon belül külön osztály alakulhatott a matematikai modellek alkalmazására. Ismétlem, senkinek sem jutott eszébe, hogy húszéves termelési terveket hagyjunk jóvá a vállalatoknak – ez igazi makrogazdasági vállalkozás, izgalmas kísérlet volt. Erről is csak azt mondhatom: nem vált igazán befolyásos, döntő eszközzé a tervezésben, de mégis adott valami kitekintést, perspektívát a rövid távú gondolkodás helyébe vagy legalább mellé. Első eredményeink a gazdaságpolitikai felső vezetés körében sem váltak népszerűvé, mert sehogyan sem sikerült húszéves átlagban három százaléknál nagyobb növekedési ütemet kipróbálni a modellből, sem arra bírni, hogy „támogassa” a mezőgazdaságba számolatlanul öntendő milliárdokat. Ezután egy darabig csöndben kellett lennünk. Előbb-utóbb persze megtanulja az ember, hogy egy modellben mindent be lehet alulról-felülről korlátozni, hogy éppen az jöjjön ki, amit akarunk – de ez már intellektuálisan nem vonzó, nem olyan érdekes.

Nyilvánvaló, hogy a tervhivatali munkában szükség volt statisztikai adatokra, milyen volt a kapcsolata a statisztikával, a KSH-val?

A KSH-val nagyon korán kapcsolatba kerültem és mindmáig a statisztikai adatok lelkes fogyasztója vagyok, mert a tények és főleg a kvantifikálható tények érdekelnek. Csak azokat a területeket emelhetem itt most ki, amelyek számomra fontosak voltak.

A régi egyetem jó tulajdonsága volt, hogy minden nyáron egyhónapos szakmai gyakorlatot kellett teljesíteni. Engem a második év utáni nyáron a jó szerencse a KSH-ba vitt, ahol *Zala Júlia* vezetésével készült a háború utáni első nemzetijövedelem-mérleg 1949-ről és – hozzávetőleges bázisként – valamiféle becslés 1948-ról. Ez makrogazdasági érdeklődésem miatt hallatlanul izgalmas volt számomra. Persze, a zöldfülű kis nyári gyakornokra valami igazán fontosat nem bízhattak: az országút menti eperfák termését kellett megbecsülnöm. Annyit ebből is megtanultam, hogy hányféle lehetséges és lehetetlen forráshoz kell fordulni, és mennyit kell kutatni, agyalni egyetlen számmért. Fontosabb volt azonban, hogy nagyjából beleláthattam az egész folyamatba, és a nemzeti jövedelem mérlege, számításának forrásai és módszerei iránti érdeklődés és vonzódás később is mindig velem maradt.

Ennek a vonulatnak nagyon fontos lépése volt, hogy 1970-től, majd később 1960-ig viszszafejtve, a KSH nemcsak a nemzeti jövedelmet, hanem párhuzamosan az SNA rendszerű GDP-t is számította és közölte, elsőként vagy talán egyetlenként a KGST-országok között. Úgy emlékszem, ez a munka elsősorban *Árvay János* nevéhez fűződött. Nagy segítséget jelentett a hosszú távú tervezésben is, mert kitérítette az időbeli és nemzetközi összehasonlítások lehetőségét.

Úttörő volt a magyar KSH az ágazati kapcsolati mérleg összeállításában is; ez a kezdet az én fejemben elsősorban *Nyitrai Ferencné* és *Rácz Albert* munkásságához kötődik, bár bizonyára igazságtalan vagyok azokkal szemben, akiket most nem említek. Az 1957. évi, kísérletinek nyilvánított mérleg után már 1959-ről, majd 1961-től elkészült a magyar gazdaság ÁKM-je, megelőzve nemcsak minden régióbeli országot, hanem sok fejlettebb, nyugati országot is. Nem véletlen, hogy a magyar ÁKM-esek nagy tekintélyre tettek szert, és ezt a te-

kintélyt megtartották ma is nemzetközi statisztikai körökben is. Nekünk pedig, akik az input-output modell elméletével foglalkoztunk és tervezési alkalmazásáért hadakoztunk – hadd említsem itt *Bródy Andrást* és *Morva Tamást* –, alapvetően fontos volt és maradt ez a statisztikai háttér, amelynek birtokában nem csak álmodozni és filozofálni, hanem számolni és dolgozni is lehetett.

A korai kezdet után, ha kisebb-nagyobb megszakításokkal is, a magyar ÁKM-statisztika állandóan fejlődött és mind a mai napig folyamatosan szolgáltatja az újabb és újabb mérlegeket, már régen nemcsak papíron, hanem modern, technikailag könnyen kezelhető adathordozókon is. Nagyon pártolnám, hogy a magyar gazdaságstatisztikának ez a két, úttörő statisztikatörténeti hőstette, a GDP és az ÁKM számítása összekapcsolódjék és egyetlen, integrált rendszerbe forrjon össze. Úgy tudom, van valami előrehaladás ebbe az irányba, de most már – más, jóval előttünk járó országokat legalább követve és eredményeiket alkalmazva – jó lenne gyorsabban haladnunk.

A tervhivatali korszak után merre vezetett az út?

1984-ben úgy gondoltam, hogy most már elég volt a tervezési gyakorlatból, arra kellene koncentrálni, amit kezdettől fogva ígértem magamnak, a kutatásra. Átmentem az MTA Közgazdaságtudományi Intézetébe és az emberi életpálya makroökonómiájával kezdtem foglalkozni. Kezdetben elég elvontan, matematikai modellezés segítségével. Azután, éppen ennek révén, valahogyan belesodródtam a nyugdíjrendszer, a nyugdíjpolitika kérdéseibe és az örökös, folyamatos nyugdíjreform-viták résztvevőjévé váltam.

Ezekhez a vizsgálatokhoz kapcsolódik, hogy egyre több időt fordítottam a demográfiai folyamatok megismerésére. Az a tapasztala-

tom, hogy komoly életpálya-kutatást nem lehet másképpen megalapozni, mint a halandósági táblák hosszú távú idősorával, amelyekből – nem kevés öngyötrő számolással – összerakható az egyes születési évjáratok, generációk demográfiai életpályája, a születésszámok és a halandóság változása, a demográfiai átmenet, amely az életpályák történelmi átalakulásának fundamentuma. Ez pedig nagyon hosszú távú rálátást kíván.

Amikor ezzel kezdtem foglalkozni, boldogan fedeztem fel, hogy két nyomtatott, hiánytalan, részben átfedő hosszú idősorunk is van: 1900/01-től 1967/68-ig (*Pallós Emil* 1971/72) és 1949-1978 (*Klinger András, Józán Péter, Rinágel József* 1980). Ez sem akármilyen!

Szóval, ebben sincsen szégyenkezni való. 1978 óta követhetők a halandósági táblák. Az évenkénti kiadványokban, a módszertani változásokat szokásos apró betűkkel közlik amit elolvasni nem könnyű és – bár lehet, hogy ez csak az én hibám – egy-két év hiányzik is. Talán jó lenne megint egy összefoglaló, teljes idősort tartalmazó kiadvány. Szerencsére, ha nem is halandósági táblák komplett idősorával, de viszszamenőleg még ennél is hosszabb áttekintéssel, sőt előrejelzéssel is rendelkezünk (*Hablicsek László*: „A magyarországi hosszú távú népességfejlődés vizsgálata” 1992 és „Országos népesség-előreszámítás” 2008.)

Tekintettel a jelenlegi és jövőbeni nyugdíjasok nehéznek tűnő helyzetére, össze tudná foglalni nekünk a Nyugdíj Kerekasztal kapcsán végzett munkásságát és véleményét a nyugdíjrendszer jelenlegi állapotáról és jövőbeni kilátásairól?

A 2007 elején alakult Nyugdíj és Időügyi Kerekasztal munkája mintha valami titokzatoságba burkolódzna a sajtó – és így a közvélemény – előtt. Pedig ennek oka csak egy katasztrofálisan rosszul szerkesztett honlap,

egyébként minden ülésünk és az ülések anyaga nyilvános. Vagyunk és dolgozunk. Örülök, hogy itt sem maradt eredménytelen a „hosszú távú számolásért” való lobbizás: a Kerekasztal fő tevékenysége jelenleg, hogy megpróbálja 2050-ig számszerűsíteni, milyen makrogazdasági és egyéni (generációs) hatása lenne, ha a jelenlegi nyugdíjrendszert különböző, más-más szakértők által ajánlott, más típusú rendszerrel váltanánk fel.

Először is jó lenne legalább a szakmai közvéleményben tudatosítani: a nyugdíjrendszer nem fog holnap „összeomlani”, körülbelül 2020–2030-ig még pénzügyileg is fenntartható. Ez nem jelenti azt, hogy fenn is kell tartani, hiszen a XX. század körülményei számára tervezték, a XXI. századi helyzet pedig más. De ha az embereket folyton azzal tömjük, hogy „a TB-ből úgyse lesz nyugdíjad”, akkor persze még kevesebben akarnak majd járulékot fizetni, vagyis saját öregkorukról gondoskodni, mint ma.

Másodszor: miért kell változtatni? Azt a véleményemet hangsúlyoznám, hogy a nyugdíjrendszerek hosszú távú jövőjének alapkérdése nem a demográfiai öregedés, nem az agyonismételt korhatár, nem is az állami vagy a magán, meg a járulékmeghatározott vagy az ellátásmeghatározott dichotómiák, hanem a foglalkoztatottság; az, hogy jut-e elég kereső munka az embereknek, amiből – bármilyen nyugdíjforma keretében – megalapozhatják az időskori jövedelmük biztosítását. (Szerencsére a legutóbbi években olyan új adatbázisok váltak hozzáférhetővé, amelyek lehetővé teszik, hogy erről a kérdésről ne csak filozofáljunk, ne csak kinyilatkoztassunk, hanem számoljunk, tények vizsgálatával alapozzuk meg az állításainkat. 2007-ben Köllő János, 2008-ban pedig Gyombolai Márton és Máté Levente kollégáimmal sikerült ilyen számításokat végeznünk és publikálnunk a *Közgazdasági Szemlében*.) Éppen ez a probléma: lesz-e elég munka a

XXI. században a fejlett országokban – és minden pénzüpiaci híreszteléssel szemben Magyarország ilyen – mindenkinek? Félek, hogy nem és ezért kell változtatni.

Végül térjünk át a jelenre, ha szólna néhány szót arról, hogy látja a statisztika jelenlegi helyzetét, problémáit?

Be kell vallanom, a jelenrel nem vagyok teljesen elégedett. Tisztában vagyok azzal, hogy milyen problémákat okoztak a KSH-nak a rendszerváltozás fantasztikus gyorsaságú, senki által előre nem látott társadalmi-gazdasági átalakulásai, az EU-követelményekhez való alkalmazkodás, az időnként menetrendszerűen ismétlődő leépítések és forrás-elvonások. Azzal viszont nem vagyok tisztában, hogy egyáltalán milyen jogszabványai vannak a KSH-nak az állami adatgyűjtés, összehangolás, integrált felhasználás terén. Voltaképpen tehát nem tudom, hogy mire panaszkodom, de panaszkodom egy kicsit.

Szerintem képtelenség, hogy állami pénzből finanszírozott kutatóintézeteknek pályázati és egyéb pénzek után kell szaladgálniuk, ha vásárolni akarnak már meglévő, állami pénzből gyűjtött adatokat. Az is képtelenség, hogy a személyiségi jogok félreértett, eltulzott védelme címén mesterséges azonosítókkal sincsenek összekapcsolva sok-sok milliárdból létrehozott és fenntartott adminisztratív adatbázisok. Valószínűnek tartom, hogy ebben az adatvédelem részben csak ürügy, szerepet játszik a különböző hatóságok és intézmények közötti féltékenység, „az információhatalom” elvének érvényesítése is, az összehangolás és együttműködés befolyásfeltélesen alapuló elutasítása, a monopóliumok fenntartására való törekvés is. A lényeg, hogy az állami adatbázisok létrehozására és fenntartására fordított állami milliárdok nem térülnek meg olyan átfogó, szintetizált társa-

dalmi-gazdasági ismeretekben, amelyekre pedig égető szükség lenne.

Végül, és ez már biztosan a KSH-ra is vonatkozik, az „adatgazdák” – részben szakmai presztízsükre, részben munkaerő-hiányra hivatkozva – általában csak apró betűben hívják fel a figyelmet a talán nem is mindig elkerülhetetlen módszertani változásokra. Az összehasonlítható, hosszabb idősorok összeállításának terhét ritkán vállalják, ennek gondját és felelősségét áthárítják a szükségképpen kevésbé hozzáértő felhasználókra.

Azt hiszem, ismerve valamennyire a jelenlegi helyzetet, azért – a számítástechnikának is köszönhetően – abban van változás, hogy egyre könnyebbé válik az adatokhoz való hozzáférés, a KSH ugyanis mostanában hozta létre a kutatószoba-projektjét azzal a céllal, hogy a kutatók az adatokhoz felhasználóbarát módon férhessenek hozzá.

Beszélgetésünk végén kérem beszéljen arról, hogy milyen szerepe volt az életében az oktatói tevékenységnek, tudva, hogy sokan vallják magukat az Ön tanítványának. Ezzel kapcsolatban arra is kérem, hogy mondja el, mit tanácsol egy mai fiatalnak, aki a közgazdaságtan iránt mutat érdeklődést.

Szeretek tanítani, persze csak mértékkel. Nem szeretem a többszáz fős nagyelődőket, tele álmos, unatkozó, rágógumizó diákokkal. De szívesen tartok minden évben egy féléves, szabadon választható tárgyat felsőéveseknek és PhD-hallgatóknak. A választás lehetősége azt jelenti, hogy csak olyanok jönnek, akiket a tárgy valóban érdekel. Rendesen megdolgoztatom őket, sokat kell olvasni, beszámolót írni és tartani, házi feladatot megoldani. Ez persze nekem ad sokkal több munkát, de megéri.

Egyébként egész élettapasztalatom azt mutatja, hogy az igazi tanulás nem az egyetemen történik, hanem később, a munkahelyeken, ha valaki

elég szerencsés és jó munkahelyet talál. Ezért a diákoknak csak azt javasolhatom, hogy maradjanak nyitnak a vizsgák után is, ne zárkózzanak el a világ majdani változásainak feldolgozásától és az ennek hatásait remélhetőleg majd követő, új közgazdasági elméleti fejlemények befogadásától.

Köszönöm a beszélgetést, jó egészséget kívánok.

Dr. Lakatos Miklós,

a *Statistikai Szemle* főszerkesztője

E-mail: miklos.lakatos@ksh.hu

Az adatvédelmi biztos 2007. évi beszámolója*

Az adatvédelmi biztos beszámolójának bevezetőjében megállapítja, hogy a második ciklus úgy ért véget, mint az előző: bizonytalanságban, az Országgyűlés nem tudott utódot választani. (Azóta több fordulóban, több jelölés kudarca után, végül az Országgyűlésnek dr. Jóri András ügyvéd személyében, 2008 szeptemberében sikerült adatvédelmi biztost választania.) Dr. Péterfalvi Attila hatéves mandátuma 2007. év végén járt le, ezért az évi beszámolóban utalásokat találunk a hatéves működésének főbb jellemző vonásaira. A bevezetőben szól arról is, hogy az ügyek száma a 2001. év előtti százas nagyságrendről több ezerre emelkedett, egyformán érintve az adatvédelem, az információszabadság és a jogszabálytervezetek véleményezésének témakörét. További különbség az előző ciklushoz képest, hogy az Európai Unió tagjaként a magyar adatvédelmi biztos részt vesz az Unió adatvédelmi biztosainak (az ún. 29-es munkacsoportnak) a munkájában, mely több általános kérdésben iránymutatásokat ad ki a tagországok részére. (Az elnevezés az Unió által elfogadott adatvédelmi irányelv 29. §-ára utal. A munkacsoport honlapja: http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/privacy/workinggroup/index_de.htm.) Jelentős hatása volt a hatéves ciklusra a 2001. szeptember 11-ei terrorakciónak, ugyanis ettől kezdve a legdemokratikusabb államokban is egyre több jogot

kaptak az állami hatóságok a magánszféra megfigyelésére, az adatok gyűjtésére.

A beszámoló felépítése a megszokott szerkezetet követi, az előző évihez hasonlóan a konkrét állásfoglalások, közlemények már nem papíralapon, hanem csak elektronikusan jelennek meg. Ugyancsak hasonlóan a korábbi beszámolóhoz, az adatvédelmi biztos részletesen elemzi a beérkezett ügyiratok számát, megoszlását és jellegét. Megállapítja, hogy a több éve tartó erőteljes ügyszámemelkedés a 2006. évi megtorpanást követően folytatódott. Öröndetesnek tartja, hogy az információszabadsággal kapcsolatos beadványok aránya a személyes adatok védelmével foglalkozó ügyekhez képest némileg emelkedett. Az adatvédelmi biztos adatkezelési vizsgálatait tekintve a 2007. évben fordult elő először, miszerint több magán adatkezelőt vizsgáltak, mint államit. Ez is alátámasztja a beszámoló más részén is előforduló megállapítást, hogy szemben az előző ciklussal, egyre jelentősebb az adatvédelem számára a magánszféra adatkezelésének jelentősége. Ez utóbbival kapcsolatban az adatvédelmi biztos megjegyzi, hogy egyfelől öröndetes a polgárok fellépése jogaik védelmében a rendőrséggel, az adóhatóságokkal szemben, másfelől viszont aggasztó, hogy védtelennek érzik magukat a bankok ügyfeleként vagy munkavállalóként.

* Az adatvédelmi biztos beszámolója 2007 [2008]. Adatvédelmi Biztos Irodája. Budapest. A beszámoló teljes anyaga megtalálható az adatvédelmi biztos honlapján (www.obh.hu).